

Людмила Жоголь

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ІНТЕР'ЄРУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

В усі часи мистецтво брало участь у формуванні інтер'єру. Немає сенсу наводити безліч прикладів, починаючи від Стародавнього Єгипту, середньовіччя, епохи Відродження і до сьогодення, які засвідчують значимість декоративного мистецтва в інтер'єрі. Проте декоративне мистецтво мало не тільки функціональне й оздоблювальне значення, а часто було досить ідеологізованим, відтворюючи економічний і політичний стан держави.

В Україні ідеологізація декоративного мистецтва буйно розквітала в 60–80-х роках ХХ ст., що підтверджують його зразки, які займали певне місце в інтер'єрах громадських споруд. Найбільше таких ідеологізованих творів «штампував» Художній фонд України. Ідеться про численні панно, виконані в техніці мозаїки, фрески, карбування по металу й гобелени (погортайте книжку Н. Велигоцької і М. Коломійця «Монументальне мистецтво в інтер'єрі», (1980) та І. Каракис «Інтер'єри громадських споруд» (1975). Прикро, що ці дорогі за виконанням твори (сировина та інші витрати) – гобелени, мозаїки, керамічні панно – по суті, ставали дешевими агітаційними гаслами, виконуючи негативну роль у формуванні інтер'єру. Особливо показовими є інтер'єри державних установ.

Ми часто бачимо інтер'єри нашого Президента, Верховної Ради. Вони мають щось спільне з нинішньою Україною? Ні! Наприклад, кабінет Голови Верховної Ради більше нагадує купецький інтер'єр в найгіршому розумінні: всюди – золото, золото, золото... Чудові килими сучасних видатних митців Надії Бабенко та Леоніда Товстухи, створені на базі національного полтавського килимарства, які представляють Україну в ООН, чомусь не використані ані в інтер'єрах Верховної Ради України, ані в президентських. До речі, за першого Президента України Леоніда Кравчука в інтер'єрах були чудові гобелени Л. Товстухи, Н. Бабенко, О. Машкевича та інших, які тонко відтворюють національний колорит України. Так і має бути.

Якою мірою декоративне мистецтво присутнє в державних представницьких інтер'єрах Китаю, Японії, Ірану, Франції? Китай у головному інтер'єрі представницького залу використав чудовий розпис по шовку – характерне буяння квітів. Японія теж застосувала розпис – символічні журавлики. Франція постійно представляє історичний гобелен, що зображує коронацію Наполеона, і кожний новий президент країни – де Голль, Міттеран, Ширак, Саркозі – не змінює цієї декорації, – це вже візитна картка Франції, її високої культури.

А тепер звернімо увагу на представницькі інтер'єри нашого Президента. У головному залі, де за круглим столом збираються урядовці, а часто – гості інших держав, домінують не твори декоративного мистецтва – гобелени, – а немасштабна груба золота рама, елементи якої настільки збільшені, що дисонують з гобеленом, а головне, – з присутніми мужами. Дивує те, що інтер'єри й гобелени творили архітектори С. Адаменко й М. Ралко, які, без сумніву, знають закони масштабу. А другий гобелен – «Квіти у вазочці» – не витримує жодної критики, це свідчення відсутності елементарної культури. Мабуть, такі усе-таки представницькі інтер'єри повинні на конкурсній основі виконувати відповідальні митці.

До речі, гобелен художників О. Гнедаш і О. Мединського чудово сформував один із представницьких інтер'єрів Президента України: історичну тему козацтва тут втілено блискуче.

Зумисно не зупиняємося на інтер'єрах наших банків – вони механічно однакові: одні й ті самі меблі, матеріали, обладнання. Однак деяким банкам пощастило мати своє індивідуальне обличчя. Передусім це Національний банк України в м. Києві – унікальна архітектурна споруда. Завдяки використанню високохудожніх творів мистецтва та індивідуального обладнання його інтер'єри засяяли справжньою красою.

Наведу ще один позитивний приклад – вже із сучасної архітектури – Укрсоцбанк у місті Хмельницькому, сама споруда якого виконана на високому рівні. Мистецькі твори, живописні полотна, гобелени, керамічна пластика також створили вишуканий інтер'єр. Цей об'єкт дістав високу оцінку мистецької громадськості, а його автори-архітектори і директор були удостоєні Національної премії ім. Т. Г. Шевченка. Тільки художників, твори яких формували ці інтер'єри, забули!

Таких прикладів безліч. У цьому виявляється культура наших можновладців і держави в цілому.

Наш український художник Ілля Рєпін писав ще в 1887 році: «Культура – это базис, основа блага, и без нее человечество было бы ничтожным, бессильным, как материально, так и нравственно». Хіба ми щодня не спостерігаємо відсутність культури в чиновників – керівників наших установ, які диктують свої смаки, утверджуючи так звану культуру, своє розуміння? Коли й з'являється справді творча робота, яка б демонструвала високе мистецтво, формувала інтер'єр, її одразу ж ліквідують, знімають, знищують. Чудовий приклад – творчість художника Б. Плаксія, який у 2007 році одержав найвищу державну нагороду – Національну премію України ім. Т. Г. Шевченка. Його праця була належно оцінена. А тепер пригадаймо 1970-ті роки. На розі вулиць Хрещатик і Прорізна з'явилося затишне кафе «Хрещатий яр». Художник Б. Плаксієв створив там чудові фрески, де були зображені видатні діячі історії та культури України, якими ми маємо пишатися. Але в цій тематиці угледіли крамолу, і фрески були знищені! Пізніше знищили й кафе, яке дістало неформальну назву «мистецького», бо там часто збиралися письменники, художники. Це був своєрідний мистецький осередок, в якому народжувалися нові думки, нові твори.

У наш час чи не щодня відкривають нові кафе, нові ресторани. Безумовно, кожний намагається створити щось оригінальне. Хоча більшість з них використовує декоративне мистецтво, але в цілому інтер'єри виходять невиразними. Адже це кітчеві твори, позначені низькою культурою, а звідси й відповідні інтер'єри. А ще гірше, що і в ресторанах, і в кафе використано забагато «золота». Золото, золото... – щоб усе блищало. Та в цьому золоті «не блищить» людина – її розум, інтелігентність, духовність. І саме такі заклади, де «золото» формує інтер'єр, більше відвідують сірі, малокультурні люди.

Тепер слово «краса» не в моді. У сучасній людині дримає демон – тяжіння до видовищ. Але високе мистецтво й видовища – це різні матерії (Поль Валері: «Ніщо не минає так швидко, як нове»). Та згадайте ще одне підтвердження цієї думки: «Моді – час, мистецтву – вічність». Духовність – не слово. Це бар'єр війні, жорстокості, злу.

На жаль, відсутня духовність і в наших мужів, які знищують унікальні твори мистецтва в інтер'єрах. А найстрашніше те, що так звані «нові українці» не соромляться переоцінювати мистецькі твори відповідно до своїх смаків, чим уже заподіяли нашій культурі чимало шкоди. У світі таке вже траплялося – навіть у Франції, Італії, Греції. Але не в таких масштабах... До того ж найкращі твори залишалися, і найбільше – в інтер'єрах.

І ще: багато втрачають громадські інтер'єри у зв'язку з ремонтами – пошесть на євроремонти призводить до стандартів, уніфікації, нищить національну самобутність громадських інтер'єрів. Нові господарі не розуміють важливості підкреслення їхньої національної належності, того, що саме високоякісні художні речі формують неповторний національний колорит.

У квітні 2007 року, перебуваючи в Парижі, ми з мистецтвознавцем З. Чегусовою побачили там багато цікавого, що нам показала Олена Місталь – директор Української школи мистецтв при посольстві України у Франції. Найбільше нас вразило, як зберігається справжнє мистецтво. Шокувала й реставрація старовинного туалету-музею, де поновили металеві решітки з вітражами у стилі модерн. Реставрація туалету! Уявити таке в нашій державі зовсім неможливо.

Досі не можу примиритися з варварством, яке сталося в Києві 2003 року, коли знищили розписи Марфи Тимченко в магазині «Казка». Господарі нашого міста, які опікуються лише тим, щоб у Києві було якомога більше торговельних точок, байдуже продали це приміщення «грошовому мішку». Він усе ліквідував, бо його культура була, як кажуть,

«на нулі». А цей магазин був маленьким музеєм українського народного розпису. Сюди приходили не тільки за покупками, а як у музей, що навчав дітей добра й культури. Серед його тисячних відвідувачів були французький художник, автор чудових гобеленів Сен-Санс (онук великого композитора), американська художниця Жаклін Катані, польський скульптор Земло, співробітник музею Скоп'є (Македонія) А. Качевеї та багато інших. А скільки в цій «Казці» перебувало письменників, науковців та державних діячів з різних країн! Творчість Марфи Тимченко цінують і знають у багатьох країнах. Вона зачарувала всіх неповторною яскравістю свого обдарування, її твори не тільки формували інтер'єр, а головне – несли у світ силу українського таланту.

Я цілком згодна з думкою Ліни Костенко, що «пропагандистом культурного процесу виступає галасливий мас-культ, бандитські серіали і жлоб-шоу, і все це на фонограмі суржика й агресивних негоцій, – то, може, пора вже замислитись: куди йдемо?» (газета «День» від 25 квітня 2003 р.).

На нас наступає американізм не тільки в економіці й політиці, а найбільше в культурі. Стихія євроремонтів, американізація нищать унікальну індивідуальність міста, його громадських інтер'єрів. Зараз в Україні (і найбільше в Києві) будують багато готелів. Вони різні – і маленькі, і великі. Майже всі приватні, тому інтер'єри їхні власники роблять на свій смак. Це ті об'єкти, які одними з перших створюють уявлення про країну. Якщо ми в 1970-х роках виглядали однаково в одязі, інтер'єрах житла, громадських спорудах через бідність, то тепер ми знов однакові через своє невігластво.

Чим відрізняються оновлені інтер'єри готелів «Дніпро», «Київ», «Національний», «Русь», «Україна» (до 2002 р. – «Москва»)? Майже нічим. Одні й ті самі матеріали, однаковісіньке декоративне оздоблення (фабричні, невідомо звідки привезені килими й килимові покриття, оксамитові покривала). І хоч у готелі «Київ» створили «кришталевий» зал, а в готелі «Русь» – «венеціанський», однак різниці між ними немає ніякої. Як спотворені інтер'єри готелю «Чорне море» в Одесі! Вони безликі й агресивні. Тим часом готель має з першої хвилини прибуття гостя дати зрозуміти йому, до якої країни, в яке місто він прибув.

До речі, світові фірми, такі як «Хілтон», у кожній країні використовують національні художні твори в оформленні інтер'єрів. Це чудово демонструють готелі Греції, Македонії, Марокко, Болгарії, Швеції, Латвії, Естонії. Так було і в готелях «Київ», «Київська Русь», «Либідь», «Чорне море», «Градецький», де працювали художники А. Гайдамака, Г. Севрук, В. Григоров, Л. Мешкова. Їхні гобелени, мозаїки, скло, кераміка розкривають найкращі риси національного декоративного мистецтва, надають сучасним вишуканим інтер'єрам національної характеристики.

Дивно, що й у Львові в сучасних інтер'єрах зникає національне мистецтво. Будують нові готелі, реставрують старі і навіть повертають колишні назви (наприклад, готель «Жорж», який у 1980-х роках мав назву «Інтурист»). У цих спорудах інтер'єри «стерильно чисті», вони не мають національної «родзинки». Так, новий готель «Євро» маленький, чистий, усе в ньому сяє, а «львівського духу» немає. А в місті Львові стільки талановитих художників і навіть є Академія мистецтв! На мій погляд, львівські художники декоративного мистецтва нині тримають першість в Україні. Так чому ж керівництво міста, архітектори не використовують ці таланти?

Іноді одна невеличка деталь інтер'єру формує зовсім новий образ. Показовим щодо цього є палац Потоцького у Львові. Усі його приміщення чудово відреставровані. Майже все історично витримано. І ось заходимо до великої зали, де колись відбувалися бали. Там нині стоять ряди сучасних стільців, бо залу пристосували для нинішніх зібрань, якихось засідань. Сталося певне змішання стилів. Та найбільш грубе вирішення інтер'єру бачимо в останній залі. Світлі, ніжно-бірюзові стіни декоровані тонкою білою ліпниною з легкою позолотою. Усе виконано тонко, легко. У центрі зали стоїть

великий старовинний стіл, виготовлений спеціально для цього приміщення. Це свідчує науковець, який проводить екскурсію. І раптом – о жах! – велика площа столу вкрита яскравою синьою суконною скатертиною. На підлозі такого ж грубого синього кольору доріжка. Ці два елементи повністю знищили вишуканість інтер'єру, знівельовали саму ідею реставрації пам'ятки архітектури.

Нещодавно архітектори й мистецтвознавці наголошували на значимості мистецтва в інтер'єрах громадських споруд. При цьому найчастіше відзначалася певна заідеологізованість мистецтва – такі були часи. Однак ті твори були достатньо професійними. Сьогодні ж усе більше превалює рекламність, яка агресивно наступає на нас. У зв'язку з цим звернімося до станцій метро. Як відомо, російське й українське метро відрізняються високим мистецьким рівнем оздоблення. Кращі архітектори, скульптори, художники проектували та втілювали в життя і прикрашали ці прекрасні споруди. Проходили конкурси, де відбиралися найкращі ідеї.

Нині з'явилися жахливі реклами в інтер'єрах таких станцій Київського метрополітену, як «Майдан Незалежності», «Театральна», «Площа Льва Толстого». Добре, що хоч на станціях, які є пам'ятками архітектури – «Хрещатик», «Університет», «Вокзальна», «Арсенальна», «Дніпро» – не заклеюють аракаловими плівками мармур. Малюнок кожної плитки – це витвір природи, треба тільки здивуватися до цих шедеврів.

Наші державні мужі не користуються метро – це зрозуміло. Інакше вони б не допустили, щоб так превалював червоний (революційний) колір на станції метро «Майдан Незалежності». Не тільки стіни, а й колони обклеєні нині червоними «ювілейними» рекламами. І з якого б, ви думали, приводу? – а 70 років «NESCAFE»! То дійсно революційна «подія» для України! А в переходах зі стіни на нас «наступають» кілометрові сосиски з неіснуючими цінами. А ще на станції «Театральна» усі площини й колони вкриті кремами «NIVEA» з гігантами «сексуальних» жінок; на станції «Республіканський стадіон» – великомасштабна техніка «SONY»; на станції «Площа Льва Толстого» – якісь харчі. І так майже всюди. Інтер'єри втратили свою творчу, я підкреслюю, – творчу індивідуальність. Те саме діється і в інтер'єрах Харківського метро. Станції «Студентська», «Пушкінська», «Університет» заклеєні рекламами. А їх же створювали талановиті художники: І. Чернова, П. Ганжа, подружжя Хмельницьких, І. Моргунов, О. Єрофєєва. Агресивна реклама знищує інтер'єри станцій метро «Київська», «Студентська».

Кілька слів про формування інтер'єру житла. Сьогодні ми маємо все – чудові дорогі матеріали, меблі, освітлювальні прилади. І техніка виконання євроремонтів висока, але в усьому присутня якась стерильність, що виявляє бездуховність мистецтва. Якщо використовують твори мистецтва, то це кітч з Андріївського узвозу; якщо декоративні тканини, то це обов'язково турецька парча. Навіть тонкі знавці мистецтва – мешканці Карпат – дедалі більше привносять у формування житла Туреччину – парчові порт'єри, простирадла, плюшеві скатертини, якими замінюють найцінніші твори ткацтва, килимарства України. А шкода!